

О.М. Боженко

ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ, ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Серед заходів, спрямованих на подолання кризового стану системи книговидавання, особливо важливе значення мають поліпшення використання виробничого потенціалу і зростання техніко-технологічного рівня виробництва поліграфічних підприємств.

У 1995 році поліграфічні підприємства, які перебувають у сфері управління Міністерства України в справах преси і інформації, виготовили продукції в діючих оптових цінах на 4534,6 млрд. крб., або більш як у п'ять разів проти 1994 року. Однак у порівнянних цінах (за станом на 1.01.95 р.) обсяг випуску товарної продукції склав лише 2343,3 млрд. крб., або 93% супроти 1994 року. Випуск продукції зменшився на більшості підприємств. Ще різкіший спад виготовлення книжково-журнальної і образотворчо-етикетної продукції відмічено в натуральному виразі. Так, випуск книжково-журнальної продукції підприємствами системи Мінпресінформу в 1995 році склав 1230,1 млн. аркуше-відбитків, або 79,5% порівняно з 1994 роком, образотворчо-етикетної—83,79 млн. аркуше-відбитків, або 76%.

У 1995 році збільшилися кількість назв і тираж газет, внаслідок чого випуск газетної продукції в натуральному виразі на державних підприємствах зріс на 5,3% і склав 1436 млн. примірників чотиріполосних газет формату А-2 (у 1994 році 1364 млн. примірників). Однак у цілому за останні роки спостерігався різкий спад тиражів періодичних видань. За 1992—1994 роки передплатні тиражі газет і журналів зменшилися в 4,3 раза.

Через скорочення кількості замовлень і тиражів друкованої продукції діючі виробничі потужності поліграфічних підприємств використовуються менш ніж наполовину. По книжково-журнальній

продукції рівень використання виробничих потужностей державних підприємств у 1995 році склав менш як 40%, по газетній—21%.

У складних умовах перебуває виробничо-технічна база поліграфічних підприємств. Одна з головних причин—її залежність від імпорту. Заводи поліграфічного машинобудування України випускають лише близько 150 найменувань устаткування при потребі галузі 400—500. Майже 80% становить імпорт матеріалів для видавничих потреб: паперу, друкарських фарб, офсетних пластин на алюмінієвій і сталевій основі, поліграфічної фольги, технічних тканин тощо. Друга причина— високий ступінь спрацювання діючих основних виробничих фондів підприємств, недостатні темпи відтворювальних процесів. Так, ступінь спрацювання основних виробничих фондів найбільших книжкових підприємств ВО «Поліграфкнига»* на кінець 1995 року досягнув 47,6%, в цілому по галузі становить близько 60%. Причому цей показник з кожним роком зростає.

Незважаючи на такий високий ступінь спрацювання, оновлення основних виробничих фондів проходить у галузі вкрай незадовільно. Так, у 1995 році на підприємствах ВО «Поліграфкнига» його коефіцієнт склав 0,0044, або 0,44%, а коефіцієнт вибуття—0,0042, або 0,42%. Низькі коефіцієнти оновлення і вибуття основних виробничих фондів і тенденція їх до зниження свідчать про те, що в галузі не забезпечується навіть просте відтворення, практично припинилося технічне переоснащення підприємств, мають місце нагромадження фізично і морально застарілих основних фондів і консервація відсталіх технологій. Разом з тим, спостерігається ще одне негативне явище: темпи фондоозброєності праці зростають, а продуктивність праці знижується. Це також свідчить про те, що ріст фондоозброєності забезпечується за рахунок обсягу застарілих основних фондів.

Фізичне і моральне старіння основних фондів, недостатній рівень їх завантаження є причиною постійного зниження фондовіддачі. Особливо в скрутному становищі нині перебувають великі спеціалізовані державні підприємства. На ряді з них через відсутність завантаження простоюють високопродуктивне спеціалізоване

---

* Дані тут і далі подаються по державних підприємствах об'єднання.

устаткування і потокові механізовані лінії, ліквідуються робочі місця, а кваліфікованих робітників відправляють у вимушені неоплачувані відпустки. Це призводить до зростання плинності робочої сили, відпливу з підприємств кваліфікованих робітників, особливо друкарів. Так, на підприємствах ВО «Поліграфкнига» чисельність промислово-виробничого персоналу скоротилася в 1995 році на 293 чоловіки (7,15%), а в цілому на державних підприємствах Мінпресінформу — на 757 чоловік (7%). Особливу тривогу викликають відплив «мізків» з науково-дослідних організацій, розпорошення і зниження наукового потенціалу галузі, загроза трансформації його з вищої інтелектуальної сфери у виконавця сьогоденних дрібних завдань.

Через брак фінансування зволікається виконання Державної програми розвитку національного книговидання і преси на період до 2000 року. Ряд наукових розробок галузевих науково-дослідних інститутів, спрямованих на виконання заходів Державної програми, вчасно не виконані. Окремі розробки через тривалі терміни їх виконання втрачають свою актуальність і не знаходять широкого впровадження у виробництво. В 1995 році поряд зі скороченням фінансування науково-дослідних розробок з державного бюджету поліграфічними підприємствами і видавництвами не в повному обсязі зроблені відрахування до галузевого інноваційного фонду (майже на третину менше).

Стан і низька ефективність використання виробничого потенціалу галузі обумовлюють потребу пошуку шляхів підвищення техніко-технологічного рівня виробництва, поліпшення використання матеріально-технічної бази поліграфічних підприємств. Тут найважливішими завданнями повинні стати розробка чіткої і виваженої науково-технологічної стратегії та визначення пріоритетів у ній, реалізація яких дозволила б вивести галузь на нові ефективні ресурсозберігаючі, екологічнобезпечні технології і види техніки. Зважаючи на скрутне фінансове становище, в якому опинилися нині науково-дослідні установи і вищі навчальні заклади, слід відзначити, що без фінансової підтримки державою науково-технологічної діяльності не може бути мови про прискорення науково-технічного прогресу і техніко-технологічного оновлення виробництва в галузі. Фінансове забезпечення пріоритетних наукових розробок з державного бюджету повинно здійснюватись, зокрема, на конкурсних і контрактних засадах. Крім того, для стимулювання розвитку науково-технічної діяль-

ності та техніко-технологічного оновлення виробництва потрібно використовувати такі непрямі методи, як:

надання державою податкових пільг підприємствам і організаціям, зайнятим створенням та освоєнням прогресивних видів техніки, технологій, технічним переозброєнням і реконструкцією;

надання цільових субсидій і пільгових кредитів;

застосування прискореної амортизації основних фондів.

Окремо слід виділити необхідність державної підтримки розвитку підприємництва в галузі, проведення ініціативних ризикових (венчурних) досліджень, які відіграють значну роль у стимулюванні науково-технічного прогресу, зміні структури економіки, наблизенні її до ринку.

Одним з пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу для вирішення завдань технологічного оновлення виробництва, розробки та широкого застосування нових конкурентоспроможних технологій і наукоємної продукції є створення технопарків, технополісів і інших інноваційних структур, що ініціюється на державному рівні відповідно до розпорядження Президента України «Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів». Технопарки і технополіси—це комплекс споріднених підприємств, науково-технологічних комплексів, дослідних організацій, інформаційних центрів, венчурних фірм, діяльність яких об'єднана єдиним інноваційним процесом створення, виробництва і реалізації високотехнологічної, конкурентоспроможної продукції, робіт чи послуг для розв'язання першочергових проблем економічного розвитку регіону. Мета їх—інтенсифікація процесу розробки і впровадження у виробництво новітніх технологій, підготовка висококваліфікованих кадрів.

Державна підтримка поліграфічних підприємств і видавництв повинна виражатись і в стимулюванні випуску суспільно важливих видань, які входять до сфери державних інтересів, пов'язаних з розвитком освіти, науки та культури.

Потребує удосконалення і митна політика: враховуючи те, що матеріально-технічне забезпечення видавництв і поліграфічних підприємств значною мірою залежить від імпорту, слід передбачити пільги на ввезення в Україну устаткування та поліграфічних мате-

ріалів, які використовуються для випуску соціально значущих видань.

Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу в галузі в умовах переходу до ринкових економічних відносин вимагає створення ефективного механізму господарювання, зваженого й обґрунтованого реформування форм власності, розвитку інтеграційних процесів у виробничо-господарських зв'язках.

1. Боженко О.М. Управління науково-технічним прогресом у галузі в умовах переходу до ринкових відносин // Поліграфія і видавнича справа. 1995. №30. С. 108—111. 2. Державна програма розвитку національного книговидання і преси на період до 2000 року. Затв. Указом Президента України 28 лютого 1995 р. №158/95. 3. Матеріали Мінпресінформу до збірника «Техніко-економічні показники роботи поліграфічних підприємств за 1995 рік». 4. Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів. Розпорядження Президента України №17/96 від 23.01.96 р.

Стаття надійшла до редколегії 24.01.96